

Sovjetteknokrater på frammarsch

Jur. mag. Tadeusz Norwid-Nowacki diskuterar i denna artikel det omdebatterade memorandum av den sovjetiske kärnfysikern Sacharov, som rönte stor uppmärksamhet då det i somras publicerades i västvärlden. Sacharov kritiserar skarpt stormaktspolitiken, både den sovjetryska och den amerikanska. Den teknokratgrupp, som Sacharov representerar, vill knyta kontakter direkt över regeringarnas huvuden med vetenskapsmän och teknokrater i andra länder.

Tre helsidor i New York Times den 22 juli 1968 upptogs av ett memorandum, författat av den berömda sovjetiske kärnfysikern, professorn och akademikern Andrej Dimitrijevitj Sacharov. Han kallas den sovjetryska vätebombens fader och tillhör den yngre generationen av framstående vetenskapsmän i Sovjet. Han är 47 år. Innehållet i detta memorandum gick i förkortad form ut till hela den västerländska pressen och återgavs även i svenska tidningar.

Sacharov gör gällande, att han inte bara uttrycker sina egna åsikter, utan att han underställt sitt manuskript andra vetenskapsmän och särskilt teknologer. Dokumentet innehåller en bitter kritik av den politiska och sociala ordningen i Ryssland. Regimen ser han som en fortsättning av Stalins, något mildare i formen, men med bibehållande av många av Stalintidens karakteristika. En stråle av hopp finner han inom den kommunistiska samfundsbildningen: frihetsrörelserna i Tjeckoslovakien. Och man erinrar sig att hans skrift är daterad i juni 1968.

Han är ytterst oroad av möjligheten av ett kärnvapenkrig. Han diskuterar mycket öppet hur en okontrollerad spridning av tillgång på kärnvapen i sig kan leda till ett förödande krig. Detta i sin tur återför han till "splittringen inom mänskligheten", och denna återgår enligt honom ytterst och främst på härskarna i Kreml. Deras tal om fredlig samlevnad betecknar han som falskt. Å andra sidan är han långt ifrån proamerikansk. Hans kritik av USA:s krig i Vietnam är skarp,

men samtidigt gör han gällande att kriget mellan araber och israeler, så som det återupptogs förra året, var initierat av Sovjetunionen. På liknande sätt fördelar han kritik på andra områden. Hans framställning är på ett märkvärdigt sätt fri från kommunistisk jargong.

Pressfriheten

Sina förhoppningar på en fredlig utveckling baserar han på ett samarbete mellan framför allt tekniker och vetenskapsmän världen över. Men ett sådant samarbete förutsätter en frihet, som folken i kommunistkontrollerade länder saknar. Han kommer därvid in på den undertryckta pressfriheten och på häxprocesserna mot de självständiga författarna Sinjavski och Daniel. I förbifarten avfärdar han som oriktigt påståendet, så ofta framfört i propagandan, att Sovjetunionens ekonomiska tillväxt skulle ske i snabbare takt än USA:s. Detta gäller, säger han, bara vissa traditionella industrier och områden, där man följt vad som skett på andra håll.

Hans kritik utmynnar i tankar om möjligheten av en världsregering och annat, som förefaller att ligga långt borta men som enligt honom innebär en nödvändighet.

Men det är inte den universella, ”utopiska” visionen framställd av Sacharov, som har dagsaktuellt intresse. Omständigheterna kring publiceringen av detta memorandum är värda en särskild kommentar på grund av deras direkta sam-

manhang med den inrikespolitiska utvecklingen i Sovjet.

Fakta kring publiceringen är följande. Manuskriptet har utsmugglats från Sovjet för publicering i västern på samma sätt som många andra alster från den underjordiska litteraturen. Den gemensamma nämnaren för Sacharovs memorandum och t.ex. verk av Daniel och Sinjavski är att alla dessa verk var skrivna för att publiceras i västerlandet med förbigående av sovjetcensuren och att de var utsmugglade på olagligt sätt. De utgjorde alltså ett klart brott mot Sovjets lagar. På denna grund blev Daniel och Sinjavski dömda till flera års fängelse. Logiskt sett bör Sacharov vänta sig samma följder, men man har inte ännu hört något om repressalier mot honom.

Dragkamp i Sovjet

Sacharov påstår som sagt i sitt memorandum att detta omfattar åsikter, vilka inte bara är hans egna. Han anser sig vara representativ för Sovjets vetenskapsmän och högt bildade teknokrater, alltså en obestridlig elit inom Sovjets ”establishment”. Det är otänkbart, att denna typ av elit, vars insatser är avgörande vad beträffar hela industrins framsteg och i synnerhet de vapentekniska framstegen, inte skulle ha ett stort politiskt inflytande på basis av det mest intima samarbete med maktcentra i riket. Mot denna bakgrund har Sacharovs memorandum inte bara betydelse som Sovjets vetenskapsmäns oberoendedeklaration. Det bekräftar också den några år gamla teorin i väs-

ter, att hela inrikespolitiken i Sovjet nu är resultat av någon sorts dragkamp mellan å ena sidan teknokrater och å den andra partiapparaten, vilken försvarar sina maktmonopolpositioner, alltmer hotade av tekniska framsteg. Men partifunktionären är inte framtidens människa. I den värld, som är på väg, kommer vetenskapsmän och teknokrater att ha mer att säga till om än partipolitiker och experter på Marx-Lenins läror. Sunt förnuft säger, att en sådan motsättning mellan två aspiranter på makten måste avspeglade sig på makttoppen. Ett sådant konstaterande kan ha ett visst värde vid bedömningar och tolkningar av vad som egentligen håller på att hända i Sovjet.

Sacharov skriver inte som aktiv kommunist. I hans framställning finns inga spår av den historiska materialismens filosofi. Han åberopar sig inte på kommunismens helgon såsom Lenin, Marx eller Stalin. Tvärtom fördömer han starkt alla sorter av diktaturer och alla totalitära system, vilka han betraktar som sociala utvecklingsformer ledande till mänsklighetens undergång. Bara detta räcker i en kommuniststat för att bli betraktad som en förrädare mot ideologin och fosterlandet. Sacharov vill förbigå alla officiella diplomatiska kanaler, alla politiker och alla regeringar. Han tror inte på deras goodwill och förmåga att föra en politik, syftande till demokratisering av staters struktur och ekonomi på ett sätt, som skulle kunna resultera i ett verkligt närmande och samarbete. Den grupp, som professor Sacharov tillhör, vill kny-

ta direkta kontakter över regeringarnas huvud med motsvarande vetenskapliga teknokratiska eliter i västmakterna. Detta försök utgör i sig självt ett brott av mycket grovt slag i en kommuniststat, där bara regimen är berättigad att yttra sig utåt i toppolitiska frågor.

"1984"

Den tydliga tendensen i Sacharovs memorandum är att förebygga en utveckling enligt Orwells "1984", alltså att världen då skulle hinna bli uppdelad på två fientliga maktsfärer: USA:s och Sovjets. Han tillmäter inte Västeuropas politiska integritet eller Kina som framtidsfaktor någon större betydelse.

Att Sacharov tog stora risker genom att utsmuggla och publicera sitt memorandum i sin påstådda egenskap av representant för den stora, betydelsefulla elitgruppen av de intellektuella tycks vittna om att han litar på stöd från denna grupp och deras politiska inflytande både inom partiet och inom regeringen. Som vetenskapsman med politiska ambitioner hör han också till en yngre generation än den som nu dominerar på partiets makttopp, och förmodligen har han goda kontakter med den yngre generation inom Sovjets ledning, vilken inte är främmande för idéer om behovet av reformer i den allt snabbare annalkande tekniska epoken.

Sovjets ledning är genom professor Sacharovs memorandum ställd i en mycket trängd situation. Att låta honom juridiskt stå till svars för vad han gjort

skulle resultera i en våldsam reaktion inom vetenskaplig, teknokratisk och intellektuell elit i hela världen förutom i själva Sovjet. Att desavouera Sacharovs åsikter vore knappast lämpligt, liksom ej heller att officiellt bekräfta dem. Herrarna i Kreml kan i bästa fall hålla god min i elakt spel och kanske betrakta hans memorandum som ett verk av en schöngeist eller en tankspridd professor, som bara representerar sig själv och inte duger som partner i en debatt med statens officiella

politiska auktoriteter. Man kan knappast föreställa sig, att Sacharov kan ställas inför rätta som andra producenter av underjordisk litteratur, anklagade för utsmuggling och publicering av sina verk utomlands. Men å andra sidan skulle uteblivandet av repressalier mot Sacharov kunna uppfattas som en svaghet hos den nuvarande regimen av den intellektuella eliten och av den yngre generationens maktaspiranter, som redan väntar på tröskeln.

KRAFTLÖSHET

De som i en framtid skola skildra denna tids händelser, skola helt visst icke kunna undgå att förvåna sig över vissa drag i 1920- och 1930-talens europeiska och svenska historia. De skola förundra sig över den splittring, den sorglöshet och den flathet, varmed demokratierna mötte de framväxande diktatursträvandena. De skola häpna över den brist på initiativ och kraft, varmed de borgerliga demokratierna mötte sitt öde och föllo offer för rörelsen, som levde på virriga tankar och dåliga tider, men som också hade mod och kraft att handla.

Svensk Tidskrift 1938